

DE HOMINIS, ET DEI PHILOSOPHIA PROPOSITIONES

QUAS

IN UNIVERSITATE BRAYDENSI SOC. JESU

Publice propugnandas proponit

D. CAROLUS CALDARA

PARTHENIÆ ARISOPHORUM ACADEMIÆ

ASSESSOR EMERITUS.

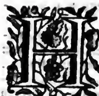

MEDIOLANI)(MDCCLXX.

Apud Joseph Mazzucchellum in Typographia Malatestæ.

Superiorum permissu.

Omo nobis traditur excolendus neque infans, neque Philosophus; cui memoria, ratio, idioma ex usu quidem naturali jam est; ars vero nulla veritatis certo discernendæ, demonstrandæ, errorisque vitandi. Quare non immerito a CCl. Formey, Gerdilioque commonemur, ne studio novitatis abrepti Logicam, ut ajunt, artificiosam, tamquam obsoletum Philosophiæ aditum negligamus; cum inde potius constare Philosophia omnis debeat, ipsaque adeo penitior Psychologiæ analysis, quam Recentiores aliqui præmittendam esse contendunt. Si quid autem ex Ontologia, aut Psychologia mutuatur Logica; id erit principium aliquod nemini dubium, longeque clarius præterito infantiæ statu, ac prima idearum consociatione, quam nova Methodus præcoci, irritoque Tyronum conatu pervestigat. Demum Logices ipsa, concludit Formey, *vous garantit, qu'en tems, & lieu les principes, qu'elle emprunte, reparoitront duement démontrès: ou plutôt les Sciences mêmes, qui les lui prêtent, sont sa caution, & degageront la promesse*. Tom. 1. Abreg. d. Scienc.

EX LOGICA.

I. DUplex Logicæ pars distingui solet, theoretica nimirum, & practica, quam alii rectius disceptantem appellant. Ad theoreticam spectat: 1. Ideas, & idearum proprietates recensere, judicia sua in classes tribuere, multiplicem identitatis, diversitatis, coexistentiæ relationem distinguere; tum ratiocinationis vim omnem expendere, & ratiocinationum varietatem ad simplex invictumque principium revocare: 2. Potiorem Grammaticæ supellectilem expedire ad sensus animi rite aperiendos, interpretandos: 3. Fontes de-

mum erroris præcipuos detegere, & quibus par eſt præceptis emendare. In his equidem pertractandis P. Buffier *Cours des Scienc.* potiſſimum uſi ſumus, quo quidem uti non dedignantur Encyclopediſtæ artic. *Logique*, artic. *connoiſſance*, & alibi.

II. Luculentior eſt altera Logicæ pars, quæ totius humanæ certitudinis fundamenta, ſeu communes, ut ait Tullius, Philoſophiæ locos diſceptando ita perpendit, ut effrene Scepticiſmum æque ac ſtupidam caſtiget credulitatem. Errat ergo Auct. lib. *Pirrhoniſme du ſage* cum hominem de ſui ſolum, & actuum ſuorum exiſtentia certiorem pronuntiat: complures enim alias certo aſſequimur veritates, quarum nobis criterium eſt Evidentia.

III. Cum vero evidentia duplex ſit, immediata ſcilicet, atque mediata; contra Huetium defendimus ab illa quidem ſemper, ab hac identidem in re metaphyſica methaphyſicam haberi certitudinem.

IV. Ab argutiolis Idealiſtarum, quas Berkeley, & nuperrimus Hume ſubtexunt, Evidentiam ſenſuum vindicamus: judicium propterea de plurium corporum exiſtentia, & varietate phyſice nobis certum eſt.

V. Inductio completa demonſtrationis in genere ſuo perfectæ vim tenet; eamdemque ſæpius in Mathematicis diſciplinis retinet inductio licet incompleta. Sed hæc in Phyſicis infirmatur, non ita tamen, ut nobis certo inferre non liceat mundum hunc adſpectabilem conſtanti, & uniformi legum ordine gubernari. Ad ejuſmodi leges rite explorandas optima profert Boſchovichius in *Theor.*, & *Append.*

VI. Sua ineſt humanæ auctoritati certitudo plena atque perfecta, cognomine Moralis: ea donari illuſtre factum aſſerimus, quod teſtes oculares numero plurimi, natione, ætate, ſtudiis, religione diverſi, ac totam veluti ſocietatem hominum referentes enarrant, quin ejuſmodi certitudinem imminuant calculi, & ſupputationes Angli cujuſdam in Tranſ. Phil. memoratæ.

VII. Quæ quidem omnia ſtant, quamquam factum ſupernaturale videatur; ſecus ac velint Rouſſeau, Auct. lib. *Penſées Philoſophiques*, Hume, aliique id generis.

VIII. Utrumque factorum genus oculari, quod diximus, teſtimonio firmatum, poteſt ad loca ſubinde, & ſæcula utlibet remotiſſima nullo certitudinis detrimento propagari. Idoneum vero propagationis medium eſſe poteſt: 1. Oralis Traditio: 2. Hiſtoria: 3. Monumenta. Quare ex arte Critices legitimas primo cujuſque medii conditiones definimus, tum fidem protegimus calculo iterum, cavilloque Scepticorum plurimo circumventam.

IX.

IX. Plerumque fit, ut ab expensis Philosophiæ locis neque nulla, neque sufficientia eluceant veritatis indicia; sed vel ex certis incerto, vel certo ex incertis cognitiones inferantur. Hos inter ignorationis, scientiæque limites probabilitas amplissime dominatur, major quidem vel minor, prout ad finem alterutrum accedit magis.

X. Missis ergo differentiis, quæ vel nullæ, vel subalternæ sunt; alia nobis est probabilitas positionis, suppositionis alia. Illa identidem in sola eventuum similium experientia innititur: hinc dantur theses eatenus solum probabiles, quatenus earum momenta in similibus circumstantiis sæpius consenserint veritati.

XI. Identidem cum experientia conjungitur manifesta ratio pluralitatis eventuum: hinc dantur theses aliæ, quarum probabilitas & probabilitatis gradus rigide demonstrantur. Locupletissima nobis exempla in re medica, rustica, politica, militari, in ludis, & mercatura sufficiunt s'Gravessand, atque Bernoullius.

XII. Ad suppositionis probabilitatem requiritur, 1. quod hypothesis neque principio, neque facto melius cognito refragetur: 2. quod effectibus satisfaciat, quibus explicandis fuit hypothesis excogitata: 3. hinc in re saltem Physica, ubi cœtera sint paria, probabilitas systematum erit in ratione directa simplicitatis eorumdem. Cautius tamen hypothesibus indulgendum: problema namque est: damni ne, commodi ne plus inde perceperit Philosophia. Sic in methodo systematica quantum satis versati ad Synthesim, & Analysim progredimur.

XIII. Sunt, qui pro analysi una, tamquam pro aris & focis depugnaverint. Attamen jure statuit Changeux, quod sin minus ad veritatem investigandam, saltem edocendam neutra methodus semper erit utilior altera; neutra ideo eliminanda.

XIV. Quodcumque fuerit magisterium, concludit Formey; faciliora, clariora semper antecedant, ut difficilioribus, quæ sequuntur, lucem affundant. Quare, ut Physiologiam ante Psycologiam pertractemus, præter alia complura ab Haller. *in Prodrom. ad Phys.* producta, movet nos plurimum auctoritas Bonnetti, qui post emensam Psych. Analysim iterum *lib. Contempl. de là Nat.* pronuntiat: *Jamais on ne reussira mieux à diriger l'homme, que lors qu'on partira du Physique de sa Constitution. C'est toujours par le Physique, qu'il faut passer pour arriver à l'Ame.*

XV. Elementa humani corporis sensibilia persequitur primum Physiologia: duplex ergo fibrarum genus, *stamina* videlicet, ac *laminæ* solida omnia humani corporis constituunt: fibras vero ipsas terra potissimum, & gluten ex aere, aqua, oleoque conflatum.

XVI. Vasa sanguinis sunt cor, arteriæ, venæque, quarum utrarumque systema tamquam duo coni concipi debent, apicem in cor, basim ad extima corporis protendentes, utrobique communicantes adeo, ut sanguis a corde in arterias, ex arteriis in venas, & ad cor iterum motu continuo circumferatur.

XVII. Hujusce circulationis causa potior non est arteriarum contractio, neque vasorum capillarium attractio, neque vis eorumdem vibratilis, neque demum activitas caloris, aut aeris ex calore se se expandentis; sed alterna cordis actio, quam systolem, atque diastolem vocant.

XVIII. Vasa aeris sunt trachæa, atque pulmones; ubi sanguis licet non frigidior, perfectior fit tamen: conteritur enim, exhalat, fluiditatem adquirit, cum aere novo commiscetur, a quo rubrum etiam calorem habet.

XIX. Attamen sanguis, aut cor non sunt activa respirationis organa, sed in statu naturali sunt abdominis, ac thoracis musculi, & diaphragma; in statu violento musculi quandoque pulmonales. Singulares hic respirationes explicamus, thussim videlicet, oscitationes, anhelitum, suspiria, singultusque &c.

XX. Sanguis ita perfectus fluida omnia humano corpori impertitur ad notas quatuor species revocanda: ex his porro lympha præcipuam solidorum enutritionem præstat.

XXI. Secretionem glandulis ubique fieri falsum est. Nam præter humores coagulabiles, absque ulla intermedia machina secernitur inflammabilis adeps. Itaque mira ejusdem phænomena, de quibus clar. Viri desperaverant, feliciter explicantur. Rationem equidem ignoramus, qua multiplex secretionis organum operetur.

XXII. Sanguis secretione exhaustus ciborum digestione reparatur. Hanc in homine, cœterisque membranosi stomachi animalibus succi potissimum efficiunt: attritu contra digerunt bestiæ reliquæ musculari ventriculo donatæ.

XXIII. Instrumenta sensuum sunt nervi, seu cerebri propagines per corpus fere totum diffusæ, aliterque adeo temperatæ, ut solemnes quin-

quinque sensuum classes constituant. Omnes tamen fluido subtilissimo, maximeque actuoso irrigantur, quod in cerebro elaborari, indeque per nervos circuire non improbabile est.

XXIV. Hoc autem fluido motiones externis sensibus impressæ ad intimum, & commune cerebri sensorium propagantur. Quod nisi fiat, nulla ullibi habetur sensatio.

XXV. Immediata igitur sensationum omnium organa in uno cerebro sunt; mediata reliquo in corpore.

XXVI. Instrumenta imaginationis non alia sunt, quam quæ immediata sensionis diximus; dummodo in iisdem, quod sæpe fit, inducta a præviis sensionibus immutatio aliqua perseveret.

XXVII. Quemadmodum, sentiente animo, fibræ internæ ab externis, sic animo vividius imaginante, externæ ab internis motu analogo permoventur. Atque hinc naturale affectuum idioma, morbi, nævi, aliaque in corpore imaginantis phænomena mira promanant.

XXVIII. Immo nævos etiam aliquos a materna imaginatione contrahunt fœtus.

XXIX. Instrumenta motuum sunt musculi, ad vitales alii, alii ad voluntarios efficiendos destinati. Ad voluntarios quod attinet, verosimile nobis est musculos in statu suo naturali pollere immechanica vi contractili, quæ a stimulo irritata eorumdem actionem præstet. Stimuli autem loco fluidum nerveum haberi potest. Sic stare Physicum hominem intelligimus. Restat ut præcipuas ejusdem vices persequamur.

XXX. Somnus status est hominis, in quo vitales operationes leutescunt; animasticæ communiter cessant. Vigilia status est huic oppositus.

XXXI. Somnia naturaliter habita sequuntur physicam imaginationis legem; neque tamen ab immediato sensionis motu debent usque determinari. Denique communior somniorum recordabilium causa fere pendet a mediocri spirituum animalium per cerebri fibras influxu.

XXXII. Ut somnus & vigilia, ita fames atque sitis periodicam a corpore causam habent. Illa potissimum a mutua sensilium, quæ in ventriculo sunt, plicarum vellicatione repetenda est: hæc vero ex deffectu salivalis, aliorumque humorum fauces, æsophagique membranam irrigantium.

XXXIII. Incrementum, status, decrementum hominis a multis adeo

adeo causis existunt, ut satius ea fuerit describere, quam in disputationem vocare.

XXXIV. Staturæ tamen hominis, ac ceterorum fere animalium lex quædam proceritatis præscripta est, speciem quamque suos intra limites continere solita, quibus propterea insigniter transgressis, monstrorum idea, & mensura desumpta est. Fines ejusmodi cuique proprios historia naturali duce persequimur. Non exiguos esse homini statuendos probat præter alias procera Petagonum gens.

XXXV. Quid de bipidis, aut quadrupedis staturæ modo? Homo communiter bipes incedit; tripes non raro, vel quadrupes scipionum, aut fulciminis alterius usu; vix unquam obrepit pronus. Ergo statura bipes, aut erecta multipes magis est naturalis homini, quam reptilis recurva.

XXXVI. Longævissima inter animalia homo naturaliter esse potest, ut injustæ propterea sint de vita brevi querelæ. Quæ longævitati conducunt, ex ipsa quæstione colligimus.

XXXVII. Mortis humanæ signum præsens, certumque non est quies cordis, neque sanguinis coagulatio, neque ad stimulum omnem insensilitas, aut nulla musculorum irritatio, neque rigor, aut membrorum commune frigus, neque ipsa putredinis inchoatio. Rectius signorum horum conjunctio, & incrementum juge de certa morte definiunt, eoque spectant sanctissima super humationis tempore juris utriusque decreta. Quid vero mors ipsa? Aut quid vita morti contraria?

EX PSYCOLOGIA.

XXXVIII. Vitam hominis constituit ille, qui ne dum inest corpori, sed physice conjungitur animus; & cujus naturam ab effectibus quamprimum aggredimur explorandam.

XXXIX. Huic interim conjunctioni neque causarum occasionalium hypothesis, neque præstabilita Leibnitii harmonia satisfaciunt.

XL. Tourneminii, seu potius D. Augustini systema tamquam præ ceteris probabile defendimus.

XLI. Ex eo pronum est sensiones, & simplices imaginationes animi explicare. Cohærenter ergo dicimus 1. Utramque esse animi modificationem a diversa earumdem fibrarum commotione determinatam: 2. Intimum vero doloris sensum a congruo, vel incongruo ejusdem organi motu pendere: 3. Quæ inter ipsas sensiones, vel ipsas

ipsas inter imaginationes habetur differentia intensionis, eam a quantitate motus; quae specifica habetur differentia, eam a diversitate fibrillarum proficisci: 4. In utraque demum modificatione animum non pati solum, sed etiam agere. Activa est ergo animi ad sentiendum, & imaginandum capacitas.

XLII. Idea apud nos est imago rei, quae cognoscenti animo obversatur. Naturam ideae simplicis definire stultum est: compositas per analysim resolvere, & mentis activitatem gradatim se se explicantem agnoscere utilissimum. Accomodas ad id hypotheses excogitarunt Maupertuisius, Condillac, Bonnet: ex his modo pauca.

XLIII. Finge animum corpori adeo conjunctum, ut sensuum omnium sit expers: ideis ne, aut quibus nam gaudebit ille? Omnino nullis.

XLIV. Unum jam illi sensum concedamus, sensionemque unam. Quid inde animus? Modificabit se se, modificationem experietur suam. An veluti a corpore determinatam? Affirmant Boscovichius, & Vernej: negant Condillac, atque Bonnet, quo jure inductionis non video: nodus a nodo unionis pendet; sed hunc postremi investigare refugiunt.

XLV. Altera accedat animo vel ex eodem, vel ex alio sensu diversa notabiliter sensatio. Haec primae imaginationem revocat; ex hac revocatione enascitur novitatis sensus, ac reminiscentia. Si riminiscitur animus, judicat, ratiocinatur: sed etiam cum utroque actu se se identificans personalitatis sensum aquirit, statum alterum alteri praefert appetendo, aversandoque; quin & attendere, sensumque successionis, durationis, voluptatis relativae, harmoniae alicujus adipisci; & quod caput est, simplices ideas pro diversitate objectorum distinguere, componere, sensilique abstractioni assuescere: inter haec ideae plures quoad figuram, distantiam, motum, aliasve corporum relationes enascuntur, quantocius sensiones multiplicentur.

XLVI. Sed nulla major progressio, quam ex usu signorum: inde enim imaginatio, reminiscentia, compositio, abstractio faciliores evadunt: hinc quotquot attigimus idearum capita, in immensum excrescere, ad abstractionem usque sublimiorem promoveri. Sed cum signorum inventio, atque ordo signorum usum mirifice adjuvent; patet propterea quantum intersit in idonea societate educari.

XLVII. Hisce adjumentis instructa mens ad hanc, illamve idearum classem attentionem inflectens vim reflexionis exercet: abstra-

ctas cum abstractis, sensiles cum insensilibus, & vicissim confert, infert; atque ita notiones causæ, substantiæ, essentiæ, modorum, contingentis, & necessarii, corporei, & incorporei, creaturæ, & Creatoris, spatii, temporis, motus absoluti, & relativi, immensi geometrici, & metaphysici, felicitatis, perfectionis, pulchritudinis, omnia demum scientiarum atque morum principia informat. Quarum notionum omnium analysim instituimus; & singillatim de pulchritudine generali, de qua multa adeo Loke, P. Andrè &c., eamque deprehendimus pendere ex claritate, varietate, unitate percæptarum relationum in finem delectabilem conspirantium.

XLVIII. Nullæ igitur ideæ innatæ, aut Divinæ essentiæ medio juxta hypothesim Malebranchianam aquisitæ.

XLIX. Facultates autem, unde multiplex, quem evolvimus, animi status, id commune habent, ut omnes activæ sint, incorporeæ omnes, licet omnes ab usu sensuum pendeant.

L. Attamen inter easdem distinctio tanta, ut desipiat Helvetius, qui in l. *l'Esprit* unam in homine Physicam sensibilitatem agnoscit.

LI. Vis immaginatrix partim cum vi sentiendi, ut n. 41. dictum est; partim cum vi attendendi, judicandi &c. communicat.

LII. Judicare autem, attendere, quamquam imperio voluntatis subesse possit; nihilominus proprium est mentis opus.

LIII. Reminiscentia a speciebus quibusdam spiritualibus nullomodo repetenda; sed neque a solo fibrillarum nexu, vestigioque retento: judicium propterea, aut ratiocinatio accedat aliqua necesse est.

LIV. Intellectus, seu ratio hominis distinctas, communes, nulloque typo procusas sibi vindicat rerum notiones, & veritatum abstractarum nexus. Quare priores, quamdiu vivimus, supponit virium actiones.

LV. Sed nusquam elucet melius activitas animi, quam dum ille statum alterum alteri præfert. Appetere tunc bonum propositum, aut malum aversari, aut velle, & nolle dicitur: ex quo voluntatis nomen. Voluptate, & dolore voluntas in actum erumpit: malum ergo, qua malum est, nequit esse voluntatis objectum.

LVI. Hæc autem si nullo rationis usu regatur, juxta percæptam boni vel mali sensilis vim operetur oportet: at ratione eidem præfulgente, idem objectum, ut bonum sensile, & simul rationale malum proponi potest. Hinc duplicis appetitus differentiam, pugnamque intelligimus; licet una sit appetendi facultas. De affectuum natura, & disciplina commodius in Ethica.

LVII.

LVII. Quæcumque sit appetitionum oppositio, voluntas in pluribus libera est; non quatenus agat solum, aut sit a coactione immunis; sed quia nullo fato, nulla physica, aut morali necessitate constringitur, quominus, habitis ad agendum prærequisitis, agere vel non agere, vel agere oppositum queat; quæ vera libertas est indifferentiæ, contradictionis, contrarietatis.

LVIII. Exploratis animi viribus natura ejusdem clarius innotescit. Humanus ergo animus est substantia indivisibilis, simplex, inextensa, agendique potens, nullatenus vero iners; proindeque non est materia, ex qua scilicet corpora hæc nostra coalescunt.

LIX. Non eam cum corpore, quicum fuit conjunctus, aut cum hac rerum universitate relationem habet animus, unde inferendum sit stare illum sine corpore nequaquam posse. Perperam inde affirmant alii animum vere separatum iri, simulque deletum; alii non esse interimendum, sed nunquam a primæ conjunctionis organo separandum. Postremam hanc opinionem a Leibnitio propositam magno rationis, & revelationis abusu tuentur With, Carolus Bonnet, aliique passim.

LX. Verum complures sunt Deum inter & animam relationes aliæ, ex quibus illam æternum servatum iri demonstramus. Demonstrationem confirmat etiam communis populorum consensus.

LXI. Sensus & analogia efficiunt, ut qualis in nobis est, talem in aliis quoque hominibus residere animum morali certitudine judicemus. Quid tandem de brutis?

LXII. Mittimus inane de spiritus appellatione litigium: pro ea, quam tutior analogia profert, brutorum cum homine similitudine, aut differentia statuimus 1. Inesse brutis animam plane incorpoream: 2. Eamdem nihilominus esse ordinis admodum inferioris, quam humana. At nullam ne Deus condiderit naturam aliam incorpoream una cum humano genere communicantem?

EX PNEUMATOLOGIA.

LXIII. PUros, qui creati sint, spiritus complectitur hæc Metaphysicæ pars. Equidem in his Revelatio locupletissima: Philosophia admodum jejuna. Quod tamen illa amplissime docet, hæc satis probabiliter populorum consensu, & vi rationis persuadet, complures videlicet haberi ejusmodi spiritus materiæ expertes, materiæ tamen commovendæ capaces, intellectu, voluntateque præditos; naturali etiam immortalitate donatos. LXIV.

LXIV. Ex his aliqui ſunt humano generi utiliter propenſi; Divinæ propterea erga nos largitatis miniſtri, eoque ſenſu Angeli boni nuncupandi.

LXV. Alii contra exiſtunt ad noſtram perniciem proni, cultus Divini raptores, Dei perduelles, jure Cacodæmones appellandi. Eorum exiſtentiam probant imprimis oracula apud Gentiles. Quidquid enim, duce Vandal, reclamaverint Galli, Italique recentiores; perſtant adhuc momenta a PP. Balthus, & Honorato a S. Mar. producta.

LXVI. Præterea, licet nulla ſit vera ars Magica; magi nihilominus extiterunt aliqui, viri videlicet, aut fœminæ, qui Cacodæmonum commercio uterentur.

LXVII. Idem plane dicendum de energumenis, quos omnes denegare indignum Philoſopho eſt.

LXVIII. Spectra demum, ac lemures ab iiſdem ſpiritibus aliquando exhibita propugnamus.

LXIX. Novimus quantum hiſce in rebus phantaſia, aut hominum improbitas valeat. Leges equidem criticæ ſeverioris adhibendæ; juxta quas ea, quæ apud Slavos *Vampir* dicebantur, inter probabiles mortuorum apparitiones haud recenſemus. Jam ad ſupremum increatumque ſpiritum aſcendimus.

EX ONTOLOGIA, ET THEOLOGIA NATURALI.

LXX. DUdum e re nata uſi ſumus Ontologia: præcipuas ejuſdem notiones, ac theoremata in geneſi idearum expendimus: duo nunc principia rationis nempe ſufficientis, & contradictionis ad Theologiam convertimus. Igitur extare Deum, ut ens neceſſarium demonſtrat certiſſima, quam quiſque experitur, animi ſui exiſtentia plane contingens.

LXXI. Extare Deum, ut ens optimum demonſtrat vera ejuſdem entis poſſibilitas. Quæ duo penitus methaphyſica majorem in modum illuſtrat Mendelſſohn in diſſ. ab Accad. Reg. Scient. præmio donata 1763.

LXXII. Extare Deum, ut Univerſi effectorem evincit mundana rerum contingentinm ſeries, quam exhibent ſenſus: evincit motus, ac determinatus corporum ſtatus, certuſque ordo; qua ſuper re duo excogitavit Boſcovichius omnino invicta.

LXXIII.

LXXIII. Extare Deum sub notione multiplici demonstrat communis populorum consensus, quem esse veram naturæ vocem firmissime ostendit P. Hayer.

LXXIV. Quæ omnia ut certius constarent, præter patentes Atheos, Spinozæ Pantheismum, ac mundi æternitatem præmature oppugnavimus; quidquid insuper Maupertuisius, Montanarius, aliique opponerent non quidem ut Athei, sed potius ut novi Atheorum hostes viderentur.

LXXV. Ex idea entis a se, quæ Deo convenit, evidenti ratiocinatione deduximus attributa Dei quotquot absoluta intelliguntur. Singillatim contra Polytheistas, Idololatras, Materialistas Dei unicitatem, simplicitatem comprobamus.

LXXVI. Quoad attributa comparativa, Deus est unus mundi creator; quod est contra Manichæos.

LXXVII. Deus ne dum in tempore, sed liberrime côndidit mundum; qui propterea licet in genere suo opus perfectum sit; non tamen est absolute optimus: quod est contra Optimistas Leibnitianos.

LXXVIII. Deus mundum assidue conservat, summaque providentia gubernat, futura libera præcognoscit; quin sibi miraculorum patrandorum ademerit potestatem, vel defectus omnes impedire teneatur, aut causis liberis inferat necessitatem: quod est contra Deistas, Pyrrhonianos, Fatalistas.

LXXIX. Deus est summe verax, impense beneficus, necessario justus: non ergo naturam rationalem vel ad inevitabilem, absolutamque miseriam, vel ad necessarium, & communem errorem condiderit: quod iterum est contra multiplicem Deistarum, & Scepticorum classem.

EX ETHICA.

LXXX. Natura Creatoris, creatique hominis intellecta intelligimus unum Deum esse finem nobis ultimo præstitutum, quem insecutis, assecutis inchoata, vel perfecta obventura sit beatitudo.

LXXXI. Regulam ergo naturalem humanarum actionum directricem haberi oportet: hanc esse dicimus voluntatem Dei præcipientis, ut homo juxta ordinem sibi definitum operetur. Quare lex, aut jus naturæ existit perpetuum, immutabile, absolutum, universale, & moralem inducens obligationem.

LXXXII.

7

LXXXII. Jus in Deo legislationis, obligatio in hominibus obedientiæ non a sola irresistibili Dei potentia, aut Divinæ naturæ præstantia enascitur; sed ex dominio Creatoris, quem utique præstantia naturæ optimum efficit legislatorem.

LXXXIII. Vidimus legis ideam non esse innatam: non eam propterea vel per saporem moralem, ut censet Hume, aut per sympathiam, ut Smith, aut per solam educationem, ut Machiavellus, aliique, sed ope sensuum, & reflexionis adipiscimur.

LXXXIV. At verum, adæquatum, ultimum hujusce legis cognoscendæ principium neque est appetitus servandæ vitæ juxta Hobbesium, neque physica potentia juxta Spinozam, neque sociabilitas juxta Pufendorfium, neque temperamentorum diversitas, nationum consuetudo, privata cujuslibet utilitas juxta placita alia Philosophorum.

LXXXV. Duplex apud nos est ejusmodi principium; alterum immediatum & proximum, recta nimirum constitutio, & felicitas naturæ humanæ; alterum ultimum, & primi fundamentum, ipse nimirum legislator Deus.

LXXXVI. Nulla ergo stare potest Respublica Atheorum, nullaque Deistarum.

LXXXVII. Ethica huc usque communis. Officia hominis erga Deum, erga se ipsum, alios erga homines Ethicam particularem constituunt. Homo imprimis Deo debet officia mentis, Dei nempe existentiam, & quæ clariora sunt, ejusdem attributa cognoscere, æstimare, ut adeo errores contrarii jure naturæ proscribantur.

LXXXVIII. Deo debet homo voluntatis officia, laudes nempe, gratiarum actiones, fiduciam, amorem, reverentiam, legis observantiam, aliaque id generis, quibus cultus interior continetur.

LXXXIX. Se totum Deo debet homo ex animo & corpore conflatus; cultum propterea internum externis contestetur signis necesse est. Sic duplici cultus genere naturalis Religio consistit eo tamen usque progrediens, ut hominem complecti jubeat si qua illi Religio divinitus esset revelata.

XC. At ulla ne Religio hominibus revelata? Aliquam sane hominum necessitas postulabat.

XCI. Quæ nam ergo varias inter Religiones revelata habenda est? Esto imprimis infallibile criterium, quod negativum appellatur. Nulla Religio, quæ rationi, aut naturæ legibus repugnat, a Deo esse potest.

XCII. A Deo tamen esse potest Religio, cujus dogmata neque

aperte

aperte vera, neque aperte falsa rationis lumen agnoscat. Quamobrem mysteriorum intelligentia nequit esse positivum Revelationis criterium.

XCIII. Quare signa erunt alia a provido Revelante instituta; quorum evidentia nullum quidem prudens dubium relinquat; sed neque libertatem homini eripiat, qua Revelationem in Dei obsequium amplectatur.

XCIV. Ex his patet nullam præter eam, quæ Christiana dicitur, Religionem esse revelatam.

XCV. Officia hominis erga se alia animum, alia corpus, alia statum hominis externum spectant. Excolenda primo mens animi est rerum cognitionibus; quarum aliæ prorsus necessariæ, ac lege naturali præceptæ; cujusmodi sunt complura Ethices elementa: aliæ contra, ut scientiæ fere sunt, licet utilissimæ, minus tamen necessariæ, minimeque omnibus imperatæ.

XCVI. Excolenda insuper voluntas est veri ac solidi boni electione. Voluptas, honor, divitiæ, si per se spectentur, neque bona moraliter, neque mala sunt: ex modo, quo usurpentur, vitium, aut virtutem contrahunt. Rectus autem modus is erit maxime, ut ea nunquam, tamquam finem prosequamur, sed tamquam medium fini arripiendo accomodatum.

XCVII. Cupiditatibus permovetur voluntas. Porro cupiditates, aut affectus animi omnes ad amorem atque odium, & ad propriæ demum felicitatis studium revocantur. Hic est amor ille sui, quem aliqui nullo discrimine, bonoque jure tamquam malum traducunt. Quamquam enim amor iste in se unus sit; nihilominus ab effectibus, vel objectis dupliciter distingui potest: alter quippe quæ præpostera sunt petit, quæ recta sunt, aversatur; ideoque per illum nos metipsos diligimus in rebus specie dumtaxat bonis, re autem vera malis. Alter præstitutum rationis, & legis ordinem sequitur; perque illum nos metipsos in rebus illis amamus, quæ nobis pro Dei voluntate conveniunt. Itaque amor sui, ut jure probat Gerdil, optime cum legis observantia componitur; eoque magis ille perficit voluntatem, quo magis illum perficiat ratio, rectusque legum ordo.

XCVIII. Ex præjactis demum principiis quid sit vera libertatis perfectio aperte colligimus. Læditur nempe libertas ignorantia, errore habitibusque in vitium pronis: perficitur cognitione, lege, multoque magis gratia, habitibusque in virtute obfirmatis.

XCIX. Corpori conservationem debemus; nefas igitur mortem sibi qua-

quacumque de caussa violenter inferre. Id Deo tantum jubente liceret: verum non temere putandum est eum tale quid imperare.

C. Vitam propriam tueri licet vel ipsa, si opus fuerit, iniqui aggressoris nece. Jus hocce defendendæ vitæ tamdiu in statu naturali cuilibet homini perseverat, quamdiu perseverat periculum juris amittendi; cessante autem periculo, cessat: In statu civili tamdiu perseverat, quamdiu peti a Magistratu defensio nequit.

CI. Periculo vitam objicere gravioris mali effugiendi, aut majoris boni consequendi gratia licitum est; immo quandoque præceptum.

CII. Multo ergo magis licebit variolarum insitio, de qua tanta nunc temporis disputatio: insitionis enim periculum in diem fit levius, major in diem, ac certior ejusdem utilitas.

CIII. Inoculandi methodus adhibenda est, quæ a Cl. Gatti proposita jubet primo inoculandos nullo adhibito pharmaco debilitari: secundo inoculationem uno alterove acus ictu absolvi: tertio inoculatos aere uti, atque animo liberiore.

CIV. Ad bonum totius hominis statum faciunt fama, fortunæque: sed physica ejusmodi bona quum non tanti valeant, quanti ipsa hominis vita, animique perfectio; patet hæc illis bona esse anteponenda.

CV. Hinc Monomachia, sive duellum privata auctoritate susceptum plurimo naturæ jure proscriptum est. Quod si pro Rep. suscipiatur auctoritate publica, & licet, & actus est fortitudinis.

CVI. Jam ad officia hominis alios adversus homines deventum est. Non sibi solum factus est homo, sed etiam aliorum sibi similium societati ineundæ. Furor Hobbesianus est, qui naturalem hominis statum in mutuo bello constituit.

CVII. Sed cum triplex natura duce societas hominum instituta sit; propterea ultimam hanc Ethicæ partem cum La Croix *Traité D. Mor. 1768. Paris. Edit.* trifariam dividimus, ut adeo alia sit Ethices socialis hominum, alia civium, civitatum alia.

CVIII. Porro justitia & beneficentia, inquit cit. Auctor, socialem Hominis Ethicam definiunt. Ne quemquam hominum lædas: præcipit justitia: in quo uno præcepta omnia societatis perfecta, vel ut ajunt negativa continentur. Ergo nullius lædantur bona tum quæ ad animum, tum quæ ad corpus, tum quæ ad statum hominis externum spectant: neve lædantur cogitatione, voluntate, signis, silentio, factis, infectisque. Injustitiam singillatim ostendimus mendacii, seductionis, occisionis, detractionis, furti, sive rapinæ.

CIX.

CIX. Sed hæc eo latius patent, quo magis jura hominum excrescunt. Hinc in multimodam rerum dominii acquisitionem fuit inquirendum. Principio res omnes in communione negativa fuerunt; facta Humani Generis multiplicatione, a prima Homines communione jure discesserunt; atque inducta est lege Naturæ bonorum divisio.

CX. Ex hac divisione modi plures dominii primitivi, tum derivativi adquirendi extiterunt, videlicet Occupatio, Accessio, Divisio, Cessio, Traditio, Contractus sive gratuiti, sive permutatorii, Successio ab intestato, Testamentum. Porro conditionibus, quas cuique acquisitionis modo jus Naturæ decernit, delibatis; quæstio de Mari, Ludo, Testamento diligentius instituta.

CXI. Quamquam Maris dominium, atque proprietas absolute adquiri possit; Occeani tamen libertas ususque innoxius est juris Naturæ, & Gentium.

CXII. Rursus: quamvis nullum ludorum genus, in quo libertas, æqualitas, & colludentium fidelitas servetur, non sit in se moraliter malum; ludi tamen plures, in quibus ingens pecuniæ vis aleæ committitur, ratione ludentium, aliarumve circumstantiarum facile privatis, & societati nocere possunt, ipsoque naturali jure damnari.

CXIII. Demum etsi testamenta ex jure naturæ vim suam & efficaciam non obtineant; juri tamen eidem congruum est, ut rata serventur, ubi non pugnent cum felici Reipublicæ statu.

CXIV. Dominio triplex competit jus, dispositio libera, possessio, & rei vindicatio. Nullus ergo Dominus in libera dispositione impediendus, nulli Domino adimenda possessio, resque ablata Domino suo restituenda.

CXV. Quod tibi vis fieri, id alteri efficito: jubet beneficentia; in quo uno insunt præcepta omnia, quæ positiva, aut imperfecta dicuntur. Quare tutelam, opemque tum iis qui opprimuntur, tum qui necessitate laborant, jure naturali debemus; quin etiam pro ratione necessitatis, non solum innoxiæ, sed noxiæ, ut ajunt, utilitatis officia sunt persolvenda.

CXVI. Ex hoc præsertim loco notionem, & mensuram noxii luxus hauriendam esse arbitramur.

CXVII. Demum beneficientiæ lege tenemur humanitatis benevolentiæ, & grati præsertim animi significationem cuique præstare; atque ubi non omnibus præstare liceat, debita personarum, quas suo singulas ordine recensemus, distinctio adhibenda est.

CXVIII.

CXVIII. In naturali societate præter communem nonnullæ etiam naturæ duce peculiares constitutæ sunt societates: hinc peculiaria quædam munia suboriuntur. De his hæc habe. Conjuges sibi invicem fidem, & amorem debent: Parentes Liberis institutionem, & alimenta; vicissim liberi parentibus reverentiam, amorem, obedientiam, opem. Hæc eadem viget mutua inter consanguineos obligatio in ratione directa propinquitatis. Herus & servus sibi invicem debent quidquid justitia primum ex pacto, tum quidquid postulat beneficientia. Generatim neque conjugi in conjugem, neque parentibus in liberos, neque heris in servos jus vitæ, & necis competit, nisi fuerint simul imperantes.

CXIX. At propter majorem humanæ vitæ commoditatem, securitatemque effectum est, ut homines libertatis, ac naturalium jurium parte sese abdicarent; atque hinc ex juribus abdicatis, ex abdicantium voluntatibus, ex viribus in unum conspirantibus civile corpus consurgeret uno jure, unaque vi gubernandum: hinc homines facti cives, Ethicæque civilis legibus obligati.

CXX. Non una est civilis societatis forma; quæcumque tamen fuerit, omnis tandem summorum gubernantium potestas a Deo societatum omnium Gubernatore promanat: ex quo triplex enascitur officiorum genus.

CXXI. Civis quilibet suos erga concives communia perfecti, & imperfecti juris officia peculiari ratione persolvere, civicas vero leges diligenter exequi, immo ex publico civitatis bono tum sui corporis animique perfectionem, tum etiam bonorum externorum usum moderari tenetur.

CXXII. Civium omnium erga summos imperantes muneris est, ut fidei constantiam servent, ut probatissimum amoris, honoris, obedientiæ specimen omne exhibeant, ut gloriæ quoque sibi vertant non solum pro Religionis, & Civitatis, sed etiam pro Civitatis imperantum defensione mori.

CXXIII. Gubernantum potestas triplici vi constat, Legislativa nimirum, Judiciali, Executrice, seu jure belli & pacis: totidem inde officiorum capita huic omnia innixa principio, quod potestas tota ad societatis bonum collata est.

CXXIV. Quare Legislatori in legibus condendis id maxime cordi sit, ut bonum in quamplurimos redundet: in legibus vero criminalibus satagat ille, ut pœnas delicto, delictum damno societatis dimetiatur. Judicialis autem potestas tunc rite exercetur, cum sententia juxta legum statuta a judicibus feratur.

CXXV.